Comparative Studies in Jurisprudence, Law, and Politics

The Impact of Political Stability Components (Government Stability, Socioeconomic Conditions, Risk of Expropriation and Non-Repatriation of Investment Profits, and Corruption) on Turkey's Economic Development, 2002–2023

1. Abbas Amini Far: Department of International Relations, Ahv.C., Islamic Azad University, Ahvaz, Iran
2. Fereydoun Akbarzadeh*: Associate professor, Department of Political Science, Ahv.C., Islamic Azad University, Ahvaz, Iran. Email: fakbarzadeh@iau.ac.ir (Corresponding Author)
3. Farzad Navidi Nia: Department of Political Science, And.C., Islamic Azad University, Andimeshk, Iran

ABSTRACT

The primary objective of this study was to explain the impact of political stability components on Turkey's economic development from 2002 to 2023. The main research question was: What effects did the four indicators of political stability—government stability, socioeconomic conditions, risk of capital expropriation, and corruption—have on Turkey's economic development between 2002 and 2023? It was hypothesized that political stability contributed to Turkey's economic development by promoting investment and ensuring stability in economic policies, laws, and strategies. This study employed a descriptive–analytical method and was based on four political stability indicators derived from the International Country Risk Guide. The findings indicated that government stability contributed to the strengthening of infrastructure and improved the efficiency of governmental institutions. Socioeconomic conditions negatively affected economic development, particularly because of the government's limited success in reducing poverty and narrowing disparities in wealth and income within society. The risk of capital expropriation in Turkey remained low, and investment in the country generated adequate returns for investors. However, the confiscation of numerous companies and real estate assets following the 2016 coup attempt raised concerns. Regarding the corruption indicator, the Turkish government's measures to reform and enact legislation concerning transparency and access to information, as well as the establishment of an ethics board for public officials, positively influenced the attraction of foreign investment.

Keywords: *political stability, economic development, corruption, internal conflict, risk of capital expropriation.*

How to cite: Amini Far, A., Akbarzadeh, F., & Navidi Nia, F. (2027). The Impact of Political Stability Components (Government Stability, Socioeconomic Conditions, Risk of Expropriation and Non-Repatriation of Investment Profits, and Corruption) on Turkey's Economic Development, 2002–2023. *Comparative Studies in Jurisprudence, Law, and Politics, 9*(4), 1-19.

© 2027 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 27 April 2026
Revise Date: 26 July 2026
Accept Date: 04 August 2026
Initial Publish Date: 07 August 2026
Final Publish Date: 23 October 2027

پژوهش‌های تطبیقی فقه،
حقوق و سیاست

تاثیر مولفه‌های ثبات سیاسی (ثبات حکومت، شرایط اجتماعی – اقتصادی، ریسک مصادره و عدم برگشت سود سرمایه و فساد) بر توسعه اقتصادی ترکیه: ۲۰۲۳–۲۰۰۲ میلادی

۱. عباس امینی فر: گروه روابط بین الملل، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
۲. فریدون اکبر زاده*: دانشیار، گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. پست الکترونیک: fakbarzadeh@iau.ac.ir (نویسنده مسئول)
۳. فرزاد نویدی نیا: گروه علوم سیاسی، واحد اندیمشک، دانشگاه آزاد اسلامی، اندیمشک، ایران

چکیده

هدف اصلی این تحقیق، تبیین تاثیر مولفه‌های ثبات سیاسی بر توسعه اقتصادی ترکیه در سال‌های ۲۰۲۳–۲۰۰۲ بود. پرسش اصلی این است که چهار شاخص ثبات سیاسی اعم از ثبات حکومت، شرایط اجتماعی – اقتصادی، ریسک مصادره سرمایه و فساد چه تاثیری بر توسعه اقتصادی در ترکیه در سال‌های ۲۰۲۳–۲۰۰۲ داشتند؟ این فرضیه مطرح شد که ثبات سیاسی از طریق توسعه سرمایه‌گذاری و ثبات در سیاست‌ها، قوانین و راهبردهای اقتصادی منجر به افزایش توسعه اقتصادی ترکیه شده است. این تحقیق با روش توصیفی – تحلیلی انجام شد و مبتنی بر چهار شاخص ثبات سیاسی شاخص بین‌المللی ریسک کشوری* انجام شده است. نتایج نشان داد که شاخص که ثبات حکومت منجر به تقویت زیرساخت‌ها شده و کارآمدی نهادهای دولتی را بهبود داده است. شاخص شرایط اجتماعی و اقتصادی در قالب برخی از عدم موفقیت دولت در کاهش نرخ فقر و شکاف بین ثروت و درآمد در جامعه بر توسعه اقتصادی تاثیر منفی داشت. ریسک مصادره سرمایه در ترکیه در سطح پایین بوده و سرمایه‌گذاری در ترکیه بازده مناسبی برای سرمایه‌گذاران است. اما مصادره تعداد زیاد شرکت‌ها و املاک و مستغلات پس از کودتای ۲۰۱۶ نگرانی‌هایی را برانگیخت. در شاخص فساد، اقدامات دولت ترکیه به اصلاح و تصویب قوانینی برای شفافیت، دسترسی به اطلاعات و تاسیس هیات اخلاقی برای کارکنان، بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی موثر بوده است.

واژگان کلیدی: *ثبات سیاسی، توسعه اقتصادی، فساد، درگیری داخلی، ریسک مصادره سرمایه.*

*. ICRG

نحوه استناددهی: امینی فر، عباس.، اکبر زاده، فریدون.، و نویدی نیا، فرزاد. (۱۴۰۶). تاثیر مولفه‌های ثبات سیاسی (ثبات حکومت، شرایط اجتماعی – اقتصادی، ریسک مصادره و عدم برگشت سود سرمایه و فساد) بر توسعه اقتصادی ترکیه: ۲۰۲۳–۲۰۰۲ میلادی. *پژوهش‌های تطبیقی فقه، حقوق و سیاست*، ۹(۴)، ۱۹–۱.

© ۱۴۰۶ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۷ اردیبهشت ۱۴۰۵
تاریخ بازنگری: ۴ مرداد ۱۴۰۵
تاریخ پذیرش: ۱۳ مرداد ۱۴۰۵
تاریخ چاپ اولیه: ۱۶ مرداد ۱۴۰۵
تاریخ چاپ نهایی: ۱ آبان ۱۴۰۶

مقدمه

ثبات سیاسی و توسعه اقتصادی دو موضوع درهم‌تنیده هستند. ثبات سیاسی به نهادمندی نظام سیاسی، قاعده‌مندی و قابل‌پیش‌بینی بودن رفتار سیاسی دولت تعریف شده است. توسعه اقتصادی به افزایش تولید کل در اقتصاد اشاره دارد که منجر به افزایش درآمد می‌شود. در این چارچوب، ترکیه از سال ۲۰۰۲، با به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه، اهداف اقتصادی و سیاسی مختلفی را دنبال کرده است. ترکیه تحت یک جمهوری مشروطه، در یک سیستم چندحزبی متکثر اداره می‌شود. بعد از اصلاحات قانون اساسی در سال ۲۰۱۷، قدرت رئیس‌جمهور افزایش یافته و قدرت به نوعی تثبیت شده است.

در حوزه اقتصادی، با روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه، ساختار اقتصاد در ترکیه تغییر کرد. تلاش برای توسعه اقتصادی و افزایش میزان درآمد، ترکیه را به پانزدهمین اقتصاد بزرگ جهان تبدیل کرده است. متوسط توسعه اقتصادی ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۴، ۵.۴ درصد بوده است (Haghparast, 2024). دولت ترکیه توانست در قالب برنامه‌ریزی در سیاست‌گذاری کلان، بر مشکلات اقتصادی فائق آید. دولت در سطح کلان، با بهره‌گیری از گسترش بخش خصوصی و افزایش رقابت، کاهش تقاضای داخلی و توسعه صادرات، ایجاد سازوکار و تشویق برای جذب سرمایه خارجی، توسعه اقتصادی را تداوم بخشید. به نظر می‌رسد که شاخص‌های ثبات سیاسی بر توسعه اقتصادی در ترکیه طی سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳ تأثیرگذارند و برخی از این شاخص‌ها در تضاد با سیاست‌های اقتصادی و برخی دیگر با توسعه اقتصادی در ترکیه هم‌پوشانی داشته‌اند.

پیشینه تحقیق

دین‌پرست و همکاران (Rasoulinejad & Firouzi, 2022) در مقاله «تحلیل نهادگرایانه مسیر توسعه ترکیه: ۱۹۲۳–۲۰۱۵» این سؤال را مطرح کردند که نهادهای سیاسی و اقتصادی ترکیه چگونه در فرایند توسعه این کشور تأثیر گذارده‌اند؟ نتایج نشان داد که حرکت نهادهای سیاسی–اقتصادی ترکیه به‌سوی فراگیری بیشتر، فرایند توسعه را در ترکیه تقویت کرده است؛ به‌نحوی‌که با تثبیت نهاد مالکیت، افزایش نقش بخش خصوصی، استقلال نظام قضایی، کاهش قدرت نظامیان، گشودگی بیشتر سیاسی و گسترش جامعه مدنی، کشور ترکیه به سمت فراگیری نهادی حرکت کرد.

سمیعی اصفهانی و همکاران (Golkhandan & Mohammadian, 2023) در مقاله «مصادیق بی‌ثبات‌ساز مؤثر بر شکنندگی دولت ترکیه از زمان روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه تا سال ۲۰۱۸» به این نتایج رسیدند که افزایش شکاف قومی–مذهبی، شکنندگی اقتصادی، شکایات گروهی گسترده، عدم عدالت فضایی، افزایش پناهندگی و آوارگی، حمایت سیاسی، اقتصادی و لجستیکی کنشگران خارجی، سرزمین آسیب‌دیده به‌واسطه درگیری، سیاست‌های هیدروپلیتیکی، فساد مالی و تقابل حزب عدالت و توسعه با جریان گولنیسم، بیشترین اثر را بر شکنندگی دولت ترکیه دارند.

ذوالفقاری (Zolfaghari, 2021) در مقاله «اقتصاد سیاسی توسعه و دموکراسی در ترکیه در دوره تورگوت اوزال: ۱۹۸۳–۱۹۹۳»، این پرسش را مطرح کرد که چه نسبتی بین رشد اقتصادی و توسعه سیاسی ترکیه در سال‌های ۱۹۸۳ تا ۱۹۹۳ وجود دارد؟ یافته‌ها نشان داد که شکنندگی رشد اقتصادی بدون توسعه سیاسی در جمهوری اول و دوم و ناپایداری توسعه سیاسی بدون رشد اقتصادی نشان داد که تنها با برقراری توازن نسبی توسعه‌ای بین اقتصاد و سیاست، ترکیه شاهد توسعه در دوره اوزال بود.

کشیشیان و سهیلی (Keshishian & Soheili, 2019) در مقاله «آثار سیاست دولت بر رشد اقتصادی ترکیه و ادغام آن در اقتصاد جهانی (۱۹۹۰–۲۰۱۷)» این پرسش را مطرح کردند که سیاست‌گذاری‌های مالی و اقتصادی ترکیه چه بوده و چه اثری بر روند رشد اقتصادی این کشور و ادغام آن در اقتصاد جهانی داشته است؟ مقاله به این نتیجه رسید که ترکیه با انجام اصلاحات ساختاری در نهادهای اقتصادی خود و نیز همگرایی با نظام بین‌الملل و نهادهای اقتصادی بین‌المللی، در روند رشد اقتصادی و ادغام در اقتصاد جهانی موفق بوده است.

سنایی و صارمی (Sanaei & Saremi, 2018) در مقاله «جایگاه سیاست‌گذاری‌های اقتصادی در ثبات سیاسی ترکیه پس از سال ۲۰۰۲» این سؤال را مطرح کردند که نقش سیاست‌گذاری‌های اقتصادی در ایجاد ثبات سیاسی در ترکیه چه بوده است؟ طبق یافته‌های تحقیق، دولت در سطح کلان، با بهره‌گیری از گسترش بخش خصوصی و افزایش رقابت، کاهش تقاضای داخلی و رشد صادرات، ایجاد سازوکار و تشویق برای جذب سرمایه خارجی، افزایش بهره‌وری و استفاده از تکنولوژی، توانسته است برنامه رشد و رشد اقتصادی را تداوم بخشد.

Apaydin (Apaydin, 2024) در مقاله «سرکوب و رشد در پیرامون اروپا: سیاست تغییر رژیم رشد در ترکیه» به این نتیجه رسید که در سال ۲۰۰۸، رشد تقاضای داخلی باعث شد که حزب عدالت و توسعه، تحت مدیریت مالی وابسته، بحران بزرگی را تجربه کند. فشار بعدی برای جایگزینی این رژیم با مدلی مبتنی بر سود، با تأکید بر صادرات، تضاد میان ائتلاف سیاسی حامی حزب را بدتر کرد؛ زیرا ترجیحات آن‌ها نسبت به سیاست پولی شروع به واگرایی کرد. حل موقت این شکاف عمیق، از طریق یک مداخله اقتدارگرایانه تحت نامزدی ریاست‌جمهوری اردوغان در سال‌های ۲۰۱۷–۲۰۱۸ ممکن شده است.

Aydin (Aydin, 2022) در مقاله «اثرات ثبات سیاسی، مصرف انرژی تجدیدپذیر و رشد اقتصادی بر گردشگری در ترکیه» به این نتیجه رسید که رابطه هم‌انباشتگی برای مدلی که گردشگری در آن متغیر وابسته است، معتبر است و این ضرورت اجرای سیاست‌های گردشگری دوستدار محیط‌زیست و حفظ ثبات سیاسی را برجسته کرده است.

Parlar Dal (Parlar, 2019) در کتاب «اقتصاد سیاسی ترکیه در قرن ۲۱» تنوع چشم‌انداز اقتصاد سیاسی بین‌المللی ترکیه را نشان داد. نویسنده رشد اقتصادی و تحول سیاسی ترکیه را در راستای تغییراتی که در اقتصاد جهانی واقع می‌شود، از دوره اجماع واشنگتن تا سال‌های اخیر، در قالب روش‌های هیبریدی شامل ویژگی‌ها و خصوصیات بعد از اجماع واشنگتن و اجماع چین بررسی کرده است.

Diken و همکاران (Aisen & Veiga, 2011) در مقاله «رابطه بین ثبات سیاسی و رشد اقتصادی: مطالعه موردی ترکیه» نشان دادند که شاخص ثبات سیاسی، زمانی که به‌عنوان تنها متغیر مستقل مورد استفاده قرار می‌گیرد، هیچ رابطه بلندمدتی با هیچ‌یک از متغیرهای کلان اقتصادی منتخب، از جمله تولید ناخالص داخلی، ندارد. نتایج نشان داد که ثبات سیاسی با رشد اقتصادی در بلندمدت رابطه مثبت دارد، اما به نظر می‌رسد در کوتاه‌مدت بی‌ربط باشد. تورم نیز در بلندمدت با رشد اقتصادی رابطه منفی دارد؛ یعنی وقتی تورم افزایش می‌یابد، رشد اقتصادی در ترکیه کند می‌شود.

چارچوب مفهومی–نظری

از مهم‌ترین دغدغه‌های حاکمان، دستیابی به ثبات سیاسی است. دیوید ساندرز در کتاب «الگوهای ثبات سیاسی» معتقد است که ویژگی یک نظام سیاسی را تنها در مقایسه با سایر نظام‌ها یا در مقایسه با وضعیت خودش در ادوار مختلف می‌توان کم‌ثبات‌تر یا باثبات‌تر ارزیابی کرد. ساندرز ثبات را ناظر بر فقدان تغییر در حکومت یا رژیم موجود و چالش علیه آن دانست و سعی کرد تا از دریچه بی‌ثباتی، ثبات را مطالعه کند (Aisen & Veiga, 2011). آلسیا و همکاران، بی‌ثباتی سیاسی را دسته‌ای از رویدادها تعریف کردند که حالتی از عدم قطعیت ایجاد

می‌کنند و به تمایل دولت به فروپاشی منجر می‌شوند. در این وضعیت، کارآمدی دولت کاهش می‌یابد، فعالیت اقتصادی مختل می‌شود، میزان خشونت‌های سیاسی بالا می‌رود و واگرایی داخلی و مداخلات خارجی افزایش می‌یابد و در نهایت، زمینه برای تغییرات غیرمترقبه فراهم می‌شود (Aisen & Veiga, 2011).

شاخص بین‌المللی ریسک کشوری، به‌عنوان ترکیبی از سه زیرشاخص ریسک سیاسی، ریسک اقتصادی و ریسک مالی و با هدف فراهم کردن ابزاری برای ارزیابی ثبات سیاسی کشورها، ۱۲ شاخص را برای ثبات سیاسی نام برده است (Golkhandan & Mohammadian, 2023). شش مورد از این شاخص‌ها که در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند، عبارت‌اند از:

۱- ثبات حکومت: ارزیابی حکومت در انجام برنامه‌های اعلام‌شده و توان باقی‌ماندن در قدرت که از سه مؤلفه فرعی یکپارچگی حکومت، قدرت پارلمان و پشتیبانی مردمی تشکیل شده است.

۲- شرایط اجتماعی–اقتصادی در جامعه که می‌تواند اعمال حکومت را تحت تأثیر قرار دهد یا نارضایتی اجتماعی را تحریک کند؛ مانند بیکاری، اعتماد مصرف‌کننده و فقر.

۳- ریسک مصادره و عدم بازگشت سود سرمایه‌های خارجی، به معنای ارزیابی عوامل مؤثر بر ریسک سرمایه‌گذاری، مانند سلب مالکیت/ماندگاری قرارداد، بازگشت سود و تأخیرهای پرداخت.

۴- فساد: که با اختلال در محیط اقتصادی و مالی، کارایی حکومت و کسب‌وکار را کاهش می‌دهد و به بی‌ثباتی منجر می‌شود (Golkhandan & Mohammadian, 2023).

توسعه اقتصادی به فرایند رشد کیفی و کمی و بهبود رفاه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مردم اشاره دارد (Addison, 2008). گونار میردال، توسعه اقتصادی را حرکت سیستم اجتماعی به سمت جلو دانست که در آن مسائلی مانند روش تولید و توزیع محصولات، حجم تولید، تغییرات در سطح زندگی، نهادهای اجتماعی و سیاست‌ها مورد توجه است. از نظر کیندل‌برگر، توسعه اقتصادی شامل ایجاد تحول در چگونگی تولید و تخصیص مجدد منابع و نیروی کار در تولیدات گوناگون است (Mousavi Jahromi, 2012). اما از اوایل دهه ۱۹۸۰، الگوی ترکیبی سه شاخص برای ارزیابی توسعه اقتصادی ارائه شد که عبارت بودند از: درآمد سرانه تعدیل‌شده با قدرت خرید، سطح آموزش یا میزان باسوادی بزرگسالان و میزان نام‌نویسی افراد واجد شرایط تحصیل، و سطح بهداشت طبق میزان امید به زندگی (Addison, 2008). برخی از مطالعات نشان داده‌اند که سطوح بالاتر بی‌ثباتی سیاسی منجر به کاهش سرمایه‌گذاری، تورم و مشکلات اقتصادی و اجتماعی شده و افزایش ریسک و عدم اطمینان در قراردادها، اعمال محدودیت‌های قانونی و... را در پی دارد (Aisen & Veiga, 2011). ویراچای، با مطالعه روند توسعه ۱۰ کشور جنوب شرق آسیا در دوره ۱۹۹۶–۲۰۲۲، شواهد قابل‌توجهی در حمایت از تأثیر ثبات سیاسی بر رشد اقتصادی، به‌ویژه از طریق تحولات دموکراتیک، پیدا کرد (Weerachai, 2024).

صندوق بین‌المللی پول در گزارشی در سال ۲۰۱۱ به این نتیجه رسید که بی‌ثباتی سیاسی به‌طور قابل‌توجهی رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد. این گزارش، با بررسی تأثیر بی‌ثباتی سیاسی بر رشد اقتصادی و با استفاده از مجموعه‌داده‌ای از ۱۶۹ کشور، دریافت که بی‌ثباتی سیاسی از طریق اثرات نامطلوب بر رشد بهره‌وری کل عوامل و در مقیاس کمتر، از طریق ممانعت از انباشت سرمایه فیزیکی و انسانی، بر رشد اقتصادی مؤثر است. دولت‌های دارای درجات بالای بی‌ثباتی، در طراحی و اجرای سیاست‌های اقتصادی نیز با مشکل مواجه هستند (Aisen & Veiga, 2011).

به‌طورکلی، محیط سیاسی باثبات مسئله‌ای است که ابعاد مختلف فعالیت‌ها و عملکرد دولت و مردم، از جمله اقتصاد، را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین، یک پیش‌نیاز توسعه، ثبات در هیئت حاکمه است. دستیابی به ثبات سیاسی با شاخص‌هایی که در بالا گفته شد، در درون خود موجبات کاهش ریسک، افزایش اعتماد، کاهش عدم اطمینان، گسترش ارتباط و تعامل بین بنگاه‌ها و گروه‌های مختلف اجتماعی، خلق نهادهای کارآمد و اثربخش و در مجموع، ایجاد بستر مناسب برای توسعه اقتصادی را فراهم می‌کند.

۴- روند توسعه اقتصادی در ترکیه در دوره حزب عدالت و توسعه

به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه و روی کار آمدن نخبگان جدید، با زمینه‌سازی برای بازتنظیم سیاست اقتصادی، خون تازه‌ای در رگ ساختار اقتصاد جریان داد. در این پیوند، نخبگان حزب حاکم موفق شدند بسیج امکانات موجود برای تأمین پیش‌شرط‌های اقتصادی را چاشنی اصلاحات مزبور سازند و از حمایت‌های سازمان‌هایی چون صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی بهره جویند. به‌طورکلی، بعد از سال ۲۰۰۲، راهبرد توسعه مستمر اقتصادی ترکیه بر چهار ستون بنا نهاده شد: ۱- گسترش بخش خصوصی و افزایش رقابت؛ ۲- کاهش تقاضای داخلی و توسعه صادرات؛ ۳- ایجاد سازوکار و تشویق برای جذب سرمایه خارجی؛ و ۴- افزایش بهره‌وری و استفاده از فناوری. ترکیه در این دوره، در به ثمر رساندن خصوصی‌سازی خود، با به‌کارگیری جلب حمایت مردمی، شفافیت در سیاست‌گذاری و اجرا، ثبات اقتصادی و سیاسی و حمایت قوی دولت از بخش خصوصی، توانست موفق شود.

ایجاد انضباط مالی بود که به کاهش کسری بودجه کمک کرد و تراز مالی عمومی را بهبود بخشید. دولت در سال ۲۰۰۳ یک برنامه ریاضت اقتصادی را برای کاهش تورم و کسری بودجه اتخاذ کرد و سعی کرد اعتبار، شفافیت و پیش‌بینی‌پذیری را در بودجه‌های سالانه افزایش دهد. سیاست اقتصادی دولت بر خصوصی‌سازی جامع شرکت‌های دولتی متمرکز بود و تلاش‌هایی برای کاهش هزینه‌های عمومی انجام داد. بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷، دولت به اجرای یک برنامه اقتصادی ادامه داد که بر اقدامات انقباضی برای امور مالی عمومی متمرکز بود. در حوزه سیاست مالی، دولت با تسهیل قوانین مالیاتی، عفو مالیاتی اوایل دهه ۲۰۰۰ را لغو کرد و در عوض، یک برنامه صلح مالیاتی را توسعه داد که تعداد مالیات‌دهندگان را برای گسترش پایه مالیاتی افزایش داد. درآمدهای مالیاتی اضافی که این اقدامات ایجاد کرد، به تأمین مالی اجرای یک برنامه اقتصادی جدید توسط دولت کمک کرد (Karagol, 2013).

سیاست‌های اقتصادی حزب عدالت و توسعه با نتایجی همراه بود که در مجموع، توسعه اقتصادی ترکیه را رقم زد. از جمله یکی از نتایج سیاست‌های توسعه‌ای دولت ترکیه، افزایش صادرات بود. میزان صادرات آنکارا از ۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ به ۲۵۵.۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ رسید (Haghparast, 2024). در مورد رشد اقتصادی، ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶، به‌ترتیب رشد ۶.۲، ۵.۳، ۹.۴، ۸.۴ و ۶.۹ درصد را ثبت کرد. بازسازی و احیای بخش‌های مختلف باعث شد که ترکیه در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱، با رشد سالانه ۸.۵ درصد، به دومین اقتصاد سریع در حال رشد جهان تبدیل شود. تعهد دولت به انضباط مالی و سیاست اقتصادی منسجم، در زمانی که کشورهای منطقه یورو به‌شدت تحت تأثیر بحران مالی جهانی قرار داشتند، به الگوی رشد خود ادامه داد (Karagol, 2013). در سال‌های ۲۰۱۸–۲۰۲۰، اقتصاد ترکیه در پی بحران ارزی و بدهی درگیر رکود شد، اما در دوره ۲۰۲۱–۲۰۲۴ مجدداً بهبود یافت. تولید ناخالص داخلی ترکیه در سال ۲۰۲۳ به حدود ۱.۱۱۸ تریلیون دلار رسید (Haghparast, 2024).

دستاورد دیگر دولت، رونق صنعت گردشگری بود. تعداد گردشگران خارجی ترکیه در سال ۲۰۲۳ به ۴۹.۲۱ میلیون و درآمد آن نیز به ۵۴.۳ میلیارد دلار رسید. طبق گزارش barysmedia.com، ترکیه با تبدیل شدن به اولین کشور جهان که در سال ۲۰۲۲ توافق‌نامه‌ای در سطح

دولت با شورای جهانی گردشگری پایدار امضا کرد، تعهد خود را به گردشگری پایدار نشان داد (Ertai, 2025). در بخش سیاست‌های پولی، دولت از سال ۲۰۰۲ موفق به کنترل تورم شد. از اواخر سال ۱۹۹۰، توافق صورت‌گرفته میان دولت ترکیه و مسئولان صندوق بین‌المللی پول و تصمیم ترکیه برای پیوستن به اروپا، باعث شکل‌گیری اراده سیاسی نسبت به کاهش سریع نرخ تورم شد. در ابتدای ژانویه ۲۰۰۱، تورم ۱۰۰ درصدی به حدود ۳۵.۶ درصد کاهش یافت. نرخ تورم در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴، به‌ترتیب ۴۴.۹، ۱۸.۴ و ۹.۳ درصد و در سال ۲۰۰۸ به کمتر از ۵ درصد رسید (Karagol, 2013). در سال‌های ۲۰۱۰–۲۰۲۰، میانگین میزان تورم حدود ۱۰.۱۲ بود (Haghparast, 2024). ترکیه در جذب سرمایه خارجی نیز عملکرد موفقی داشت. تصویب قانون حمایت از سرمایه‌گذار خارجی در سال ۲۰۰۳ و اصلاح زیرساخت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری سبب شد تا میزان سرمایه‌گذاری خارجی افزایش یابد و ترکیه در سال‌های ۲۰۰۳–۲۰۱۲ حدود ۱۱۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب کند و در سال ۲۰۱۲ در رتبه ۱۳ جذاب‌ترین اقتصادهای جهان برای سرمایه‌گذاری قرار گیرد. بر اساس آمار منتشرشده توسط وزارت صنعت و فناوری ترکیه، تعداد شرکت‌های دارای سرمایه بین‌المللی در ترکیه در سال ۲۰۰۲، ۵۶۰۰ شرکت بود که در نیمه اول سال ۲۰۲۲ به ۷۸۲۵۷ شرکت رسید. ترکیه در این دوره، به دلیل بستر مناسب و نزدیکی به بازار مصرفی آسیا، عملکرد موفقی در جذب سرمایه‌های خارجی ثبت کرد (Rasoulinejad & Firouzi, 2022).

بررسی ثبات سیاسی در ترکیه در دوره ۲۰۰۲–۲۰۲۳ طبق چهار شاخص بین‌المللی ریسک کشوری

ثبات حکومت

در نظام سیاسی ترکیه، قدرت در سه قوه مجریه، مقننه و قضائیه تقسیم شده است. رئیس‌جمهور قدرت اجرایی را با همکاری شورای وزیران اعمال می‌کند. مجلس وظیفه قانون‌گذاری و نظارت بر قوه مجریه را عهده‌دار است. دستگاه قضائی نیز، مستقل از قوه مجریه و مقننه، وظیفه تفسیر و اجرای قانون را دارد. هرچند قوای حکومتی در ترکیه از هم مستقل هستند، برای حفظ یکپارچگی با هم همکاری دارند. در سال ۲۰۱۷، پس از حدود یک قرن، شکل حکومت از پارلمانی به ریاستی تغییر یافت (Bertelsmann, 2025).

بعد از تغییر شکل حکومت ترکیه، پارلمان، از جمله در وظایف قانون‌گذاری و نظارتی، به حاشیه رانده شده و سازوکارهای حاکمیتی است که ادارات منطقه‌ای و محلی را تنظیم می‌کند. افزایش قدرت رئیس‌جمهور به سرکوب احزاب مخالف، به‌ویژه در سطح محلی، منجر شده و قدرت قوه مجریه در کنترل نهادهای دولت افزایش یافته است. در ساختار جدید، رئیس‌جمهور اختیار اعلام وضعیت اضطراری و صدور احکام ریاست‌جمهوری در مورد مسائلی خارج از محدوده قانون را نیز دارد و می‌تواند به‌طور غیرمستقیم، با درخواست انتخابات جدید پارلمانی و ریاست‌جمهوری، پارلمان را منحل کند. او همچنین می‌تواند قوانین را وتو کند و از طریق انتصاب اعضای شورای قضات و دادستان‌ها و قضات دادگاه قانون اساسی، قوه قضائیه را کنترل کند. قدرت بیش‌ازحد رئیس‌جمهور، فضای ترکیه را به دو اردوگاه مخالف، یعنی هواداران اردوغان و کسانی که حکومت او را به چالش می‌کشند، تقسیم کرده است.

نظرسنجی‌های سال‌های اخیر، افزایش نارضایتی از عملکرد دولت و کاهش اعتماد به نهادهای سیاسی و احزاب را نشان می‌دهد. درحالی‌که در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸، به‌ترتیب ۵۶.۵ و ۴۴.۱ درصد از نظام ریاستی حمایت کردند، این میزان در دسامبر ۲۰۲۰ به کمتر از ۳۵ درصد رسید. نتایج نظرسنجی سال ۲۰۲۲ مرکز تحقیقات اجتماعی یونیلِم نشان داد که ۶۴ درصد از شهروندان ترکیه نظام پارلمانی را بر نظام ریاست‌جمهوری ترجیح می‌دهند و تنها ۲۸.۵ درصد معتقدند که نظام فعلی باید حفظ شود. این امر روند بی‌اعتمادی فزاینده در بین شهروندان به نظام ریاست‌جمهوری را تأیید می‌کند (Bertelsmann, 2025).

شرایط اجتماعی–اقتصادی

حزب عدالت و توسعه برای افزایش میزان حمایت و گسترش دامنه پایگاه اجتماعی، به‌ویژه در زمان انتخابات، به جلب نظر اقوام و اقلیت‌های دیگر، به‌ویژه کردها و علویان، پرداخته است. این حزب شماری از برنامه‌های اصلاحاتی را برای رفع نارضایتی کردها طراحی و اجرا کرد. اما در عین حال، شکاف‌های اجتماعی، به‌ویژه از نوع کردی، و فعال شدن شکاف سنی–علوی پس از کودتای ۲۰۱۶، شرایط اقتصادی و اجتماعی را به سمت بی‌ثباتی سوق داد (Rasoulinejad & Firouzi, 2022).

رشد تولید ناخالص داخلی ترکیه از ۱.۹ درصد در سال ۲۰۰۲ به ۱۱.۴ درصد در سال ۲۰۲۱، منجر به افزایش قابل‌توجه درآمد سرانه شد و کاهش سریع فقر را به همراه داشت. خط فقر در ترکیه در سال ۲۰۰۲ حدود ۳۰ درصد بود که در سال ۲۰۰۵ به ۱۸ درصد و در سال ۲۰۲۲ به ۱۳.۰۹ درصد کاهش یافت. در بودجه سال ۲۰۲۲، حدود ۱۵۱.۹ میلیارد لیر، معادل ۱.۰۱ درصد از تولید ناخالص داخلی، به‌عنوان کمک‌های اجتماعی اختصاص یافت. طبق داده‌های بانک جهانی، درصد جمعیت زیر خط فقر با درآمد متوسط رو به بالا، از ۱۶ درصد در سال ۲۰۱۲ به ۷.۸ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش یافت. اما بیکاری از ۱۳.۱ درصد در سال ۲۰۲۰، با اندکی افزایش، به ۱۳.۴ درصد در سال ۲۰۲۱ رسید.

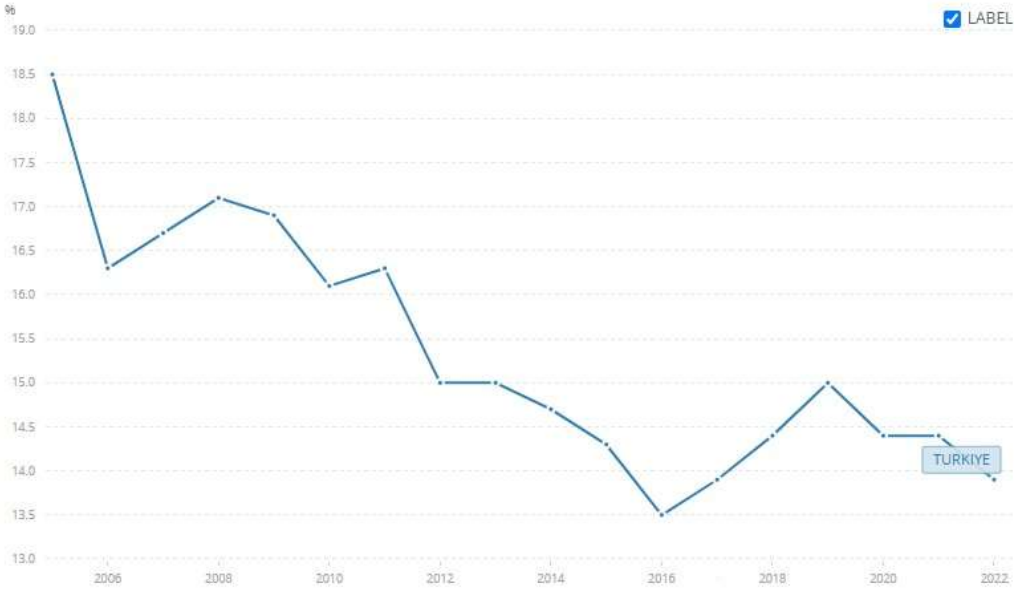

کاهش سریع ارزش لیر ترکیه در این دوره به افزایش صادرات ترکیه منجر شد که در سال ۲۰۱۹ از ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی فراتر رفت و در سال ۲۰۲۱ نیز به ۳۵.۳ درصد تولید ناخالص داخلی افزایش یافت (Bertelsmann, 2025). در سال ۲۰۰۲، دو شاخص اعتماد مصرف‌کننده در ترکیه معرفی شدند که هر دو به‌صورت ماهانه محاسبه شده و حدود ۹۰ درصد با هم همبستگی دارند. شاخص اعتماد مصرف‌کننده در ترکیه در ژوئن ۲۰۲۲ به ۶۳.۴ و در دسامبر ۲۰۲۳ به ۷۷.۴ رسید (Bertelsmann, 2025).

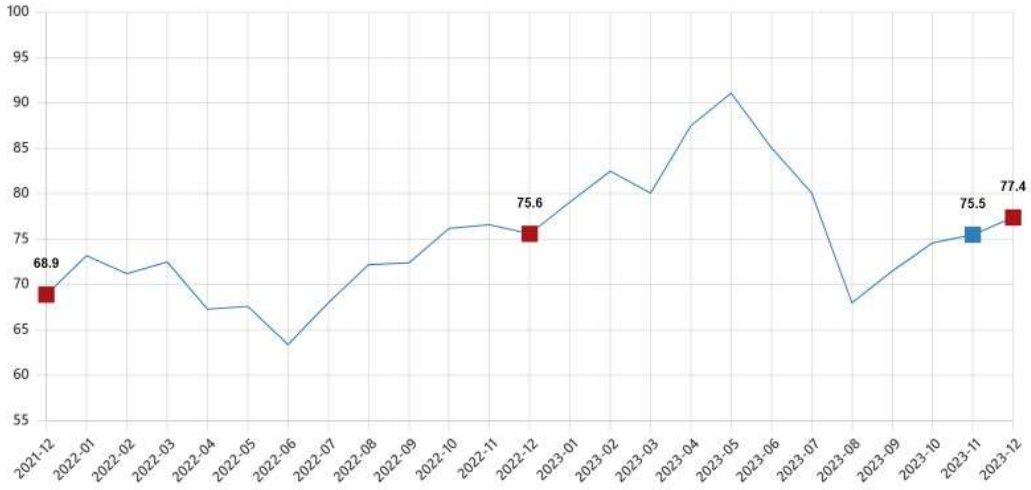

ریسک مصادره و عدم بازگشت سود سرمایه‌های خارجی

ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳، ۲۶۲ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری جذب کرد که سهم این کشور از بازار سرمایه‌گذاری خارجی در جهان را از ۰.۲ درصد به ۰.۹ درصد افزایش داد. در این مدت، تعداد شرکت‌های فعال با سرمایه بین‌المللی در ترکیه از ۵۶۰۰ به ۸۲۰۰۰ شرکت افزایش یافت. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۱ به اشتغال یک‌میلیون و ۳۲۰ هزار نفر منجر شد (Haghparast, 2024).

ترکیه بر اساس برنامه دوازدهم توسعه، ۲۰۲۴–۲۰۲۸، در تلاش است تا سهم خود از بازار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را از ۱ درصد به ۱.۵ درصد افزایش دهد. طبق گزارش «فضای سرمایه‌گذاری ترکیه در سال ۲۰۲۴» که توسط وزارت امور خارجه آمریکا ارائه شده است، ترکیه از لیبرال‌ترین رژیم‌های قانونی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بین اعضای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی برخوردار است. اغلب بخش‌های سرمایه‌گذاری خصوصی ترکیه برای مشارکت و سرمایه‌گذاری خارجی باز هستند. فضای سرمایه‌گذاری در ترکیه، به دلیل بازار بزرگ، جمعیت مطلوب، نیروی کار ماهر و موقعیت استراتژیک، مثبت ارزیابی شده است (Haghparast, 2024).

ریسک مصادره سرمایه در ترکیه، از نظر بانک جهانی، در سطح پایین در نظر گرفته شده است؛ اما فضای سرمایه‌گذاری این کشور با چالش‌هایی در رابطه با شفافیت و حمایت‌های قانونی مواجه است. رژیم سرمایه‌گذاری خارجی ترکیه با سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی یکسان رفتار می‌کند، اما فرایندهای مبهم قانون‌گذاری می‌تواند خطراتی را برای همه سرمایه‌گذاران ایجاد کند. به گفته بانک جهانی، اگرچه ثبات اقتصاد کلان ترکیه عاملی مثبت محسوب می‌شود و خطر مصادره کامل سرمایه در ترکیه زیاد ارزیابی نمی‌شود، احتمال دخالت خودسرانه یا غیرشفاف دولت می‌تواند نگرانی‌هایی را برای سرمایه‌گذاران ایجاد کند (Rasoulinejad & Firouzi, 2022).

شاخص فساد

گزارش حکمرانی پایدار در سال ۲۰۲۲ اذعان داشت که ترکیه باید یک برنامه واقع‌بینانه اتخاذ کرده و چارچوب قانونی و نهادی را پیگیری کند (Bertelsmann, 2025). در دوره حاکمیت حزب عدالت و توسعه، خدمات پلیس برای نظارت و پیگرد جرایم و فساد گسترش یافته است. یکی از شروط اساسی برای عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا، مبارزه با فساد بود (Malekmohammadi & Haghnas, 2013). در سال ۲۰۲۴، امتیاز شاخص ادراک فساد ترکیه ۳۴ از ۱۰۰ بود و در رتبه‌بندی شفافیت بین‌الملل، در بین ۱۸۰ کشور، در رتبه ۱۰۷ و ادراک فساد سطح متوسط قرار گرفت (Malekmohammadi & Haghnas, 2013). با وجود تلاش‌های دولت برای کاهش فساد، مانند ابتکارات دولت الکترونیک و سیستم اعلام دارایی، فساد، به‌ویژه در ادارات دولتی در سطح محلی، شایع‌تر است. سیستم اعلام دارایی مقامات دولت در

ترکیه در سال ۱۹۹۰، در مورد افشای دارایی‌ها و مبارزه با رشوه‌خواری و فساد، تأسیس شد و همه مقامات دولتی باید دارایی‌های خود را ظرف یک ماه از تصدی سمت خود افشا کنند و باید هر پنج سال یک‌بار اظهارنامه خود را تمدید کنند. بااین‌حال، این اظهارنامه‌ها منتشر نمی‌شوند. شورای اخلاق مقامات دولتی نیز که در ژوئیه ۲۰۱۸ ایجاد شد، فاقد قدرت اجرای تصمیمات خود از طریق اقدامات انضباطی است. خلأهای قانونی، مانند افشای هدایا، منافع و دارایی‌های مالی و سفرهای خارجی که توسط منابع خارجی پرداخت می‌شود، در اصول اخلاقی نمایندگان مجلس همچنان پابرجاست. خطر فساد در تدارکات عمومی بسیار زیاد است. قانون تدارکات از سال ۲۰۰۲ تاکنون ۱۹۱ بار اصلاح شده است. این تغییرات عمدتاً در خدمت منافع بازرگانان وابسته به احزاب است (Bertelsmann, 2025).

تأثیر ثبات حکومت بر توسعه اقتصادی ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳

ثبات سیاسی و حکومتی به معنای وجود شرایطی است که در آن قوانین به‌طور مؤثر اجرا می‌شوند، نهادهای دولتی به‌درستی عمل می‌کنند و مشارکت اجتماعی و سیاسی در فرایند تصمیم‌گیری‌ها وجود دارد. ثبات حکومت، در قالب سازوکارهای دموکراتیک و قابلیت دولت در انجام امور خود، به تأمین امنیت سرمایه‌گذاران کمک کرده و در نتیجه، سرمایه‌گذاران خارجی با مشاهده پایداری و قابل‌پیش‌بینی بودن وضعیت در این کشور، به‌ویژه بعد از عدم موفقیت کودتا در سال ۲۰۱۶، به سرمایه‌گذاری روی آورده‌اند. دستیابی ترکیه به ثبات حکومتی، به‌ویژه استقرار دولت بعد از چندین دهه نزاع، ریسک‌های سیاسی و اقتصادی در این کشور را کاهش داده و این امر باعث جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر شده است.

این کشور، علی‌رغم تثبیت موقعیت حکومت، از منظر ایجاد قوانین شفاف نیز از وضعیت مناسبی برخوردار است و به عبارت دیگر، ثبات حکومت به ایجاد قوانین و مقررات واضح و ثابت منجر شده است که برای فعالیت‌های اقتصادی ضروری است. از این منظر می‌توان گفت که دولت ترکیه، به‌وسیله سیاست افزایش سرمایه اجتماعی خود، مانند مبارزه با فساد، شفافیت و جلب اعتماد، حذف قوانین دست‌وپاگیر و دیوان‌سالاری، موفق به توسعه اقتصادی شده است (Haghparast, 2024).

جلوه دیگر ثبات حکومت، حمایت از حقوق مالکیت است. وجود یک حکومت پایدار به حمایت از حقوق مالکیت و حفظ آن کمک کرده است که این امر عاملی کلیدی در توسعه اقتصادی است. انجام اصلاحات ساختاری و تقلیل نقش دولت به نظارت و رهبری، زمینه لازم را برای شکل‌گیری و تقویت شرکت‌های بزرگ خصوصی فراهم کرده است. در واقع، اصلاحات ساختاری و حمایت دولت، بستر، منابع و اعتمادبه‌نفس لازم را برای شرکت‌های ترکیه‌ای برای فعالیت‌های اقتصادی فراهم کرده است. دولت ترکیه همچنین اصلاحات حقوقی را برای بهبود فضای کسب‌وکار در دستور کار قرار داد که شامل ساده‌سازی رویه‌های دیوان‌سالاری، کاهش بوروکراسی و افزایش شفافیت در معاملات است.

ثبات حکومت، تقویت زیرساخت‌ها را نیز در پی داشته است. کارآمدی نهادهای دولتی به توسعه زیرساخت‌ها و خدمات عمومی کمک کرده و دولت تمایل خود را به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های زیرساختی و اجتماعی نشان داده است که به توسعه اقتصادی کمک می‌کند. دولت در دو دهه اخیر سرمایه‌گذاری زیادی در توسعه زیرساخت‌ها، از جمله شبکه‌های حمل‌ونقل، زیرساخت‌های انرژی و مخابرات، انجام داده است. بهبود زیرساخت برای کارکرد مؤثر مشاغل و تسهیل رشد اقتصادی ضروری است. البته موقعیت راهبردی این کشور نیز، به‌عنوان پلی بین اروپا، آسیا و خاورمیانه، دسترسی آسان شرکت‌های این کشور را به بازارهای متنوع بین‌المللی فراهم ساخته است (Haghparast, 2024).

پیش‌بینی‌پذیری اقتصادی، نتیجه دیگر ثبات حکومت در ترکیه است. ثبات حکومت به کاهش نوسانات اقتصادی و کنترل بهتر تورم منجر می‌شود. از آغاز تشکیل جمهوری ترکیه، این کشور به دلیل دیون و قرض‌های سنگین امپراتوری عثمانی دچار مشکلات عدیده اقتصادی بود و تلاش سیاستمداران و دولتمردان این کشور برای کاهش مشکلات اقتصادی، معطوف به برنامه‌ریزی اقتصادی شد (Mosallanejad & Akbari, 2012). این در حالی است که نرخ تورم در ترکیه از سال ۲۰۰۸ روند کاهشی داشته و، به‌جز بازه‌های زمانی اندکی، همواره تحت کنترل بوده است.

ثبات حکومت همچنین به افزایش مشارکت بیشتر شهروندان و تقویت همبستگی اجتماعی و همکاری اقتصادی منجر شده است. مشارکت اجتماعی همواره در ترکیه در سطح بالایی قرار دارد. از طرفی، مشارکت اجتماعی و سیاسی شرایط را برای توسعه اقتصادی فراهم کرده و از سوی دیگر، توسعه اقتصادی نیز به افزایش مشارکت ختم شده است. دولت همچنین برای تحریک توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری‌ها، زیرساخت‌های اجتماعی و فیزیکی و یارانه‌ها را به مناطق کمتر برخوردار هدایت کرده است (Arslan & Duran, 2021).

در نهایت، ثبات حکومت، با ارتقای تصویر بین‌المللی ترکیه، پشتیبانی از روابط بین‌المللی را به همراه داشته و به جذب گردشگر بیشتر ختم شده است. این موضوع، به‌ویژه با دستیابی به توافق تجاری و اقتصادی با سایر کشورها، در حوزه گردشگری را افزایش داده و راه توسعه اقتصادی را هموار ساخته است. در جدول زیر، میزان گردشگرانی که در سال‌های ۲۰۱۶–۲۰۲۳ از ترکیه بازدید کردند و میزان درآمد حاصل از آن آمده است.

جدول ۱. تعداد گردشگران و درآمد حاصل از آن‌ها

سال میلادی	تعداد گردشگران (میلیون نفر)	درآمد از گردشگری (میلیارد دلار)
۲۰۱۶	۲۵.۳	۲۲.۱
۲۰۱۷	۳۲.۴۰	۲۶.۲
۲۰۱۸	۳۷.۸۳	۳۰
۲۰۱۹	۵۲	۳۴.۵
۲۰۲۰	۱۶	۱۲.۴
۲۰۲۱	۳۰	۲۴.۵
۲۰۲۲	۴۵	۴۵.۰۶
۲۰۲۳	۴۹.۱۲	۵۴.۰۳

در مجموع، به نظر می‌رسد که ثبات حکومت در ترکیه به‌عنوان یک عامل بنیادی در توسعه اقتصادی این کشور عمل کرده است و به‌ویژه با تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، پیش‌بینی‌پذیری اقتصادی و ایجاد فضایی مناسب برای اقدامات اقتصادی، ثبات حکومت توانسته است به رشد و توسعه پایدار اقتصادی در این کشور کمک کند.

تأثیر شرایط اجتماعی–اقتصادی بر توسعه اقتصادی ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳

چنان‌که گفته شد، شرایط اجتماعی–اقتصادی مؤثر بر ثبات سیاسی شامل بیکاری، اعتماد مصرف‌کننده و فقر می‌شوند. در مورد ترکیه، بررسی نقش این دو، پل ارتباطی بین شرایط اجتماعی و اقتصادی و توسعه اقتصادی را روشن می‌سازد. نرخ فقر که طبق آخرین آمار در ترکیه حدود ۱۴ درصد است، تأثیر مستقیمی بر مصرف و تقاضا داشته است. نرخ بالای فقر در کشور به معنای کاهش توان خرید و مصرف خانوارها است. این امر می‌تواند مانع از توسعه و رشد اقتصادی پایدار و توسعه بازارها شود.

کنترل تورم، کم‌وبیش، از زمان به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه تا سال ۲۰۱۵ ادامه داشت، اما از این زمان، بحران در روابط آنکارا با روسیه و واشنگتن، به همراه کودتا علیه دولت و رویکرد داخلی در دوره بعد، منجر به افزایش تورم شد. از منظر شرایط سیاسی و اقتصادی، افزایش چنددرصدی یا چند ده‌درصدی قیمت‌ها، از یک سو، و افزایش نیافتن درآمد اقشار مختلف، به‌ویژه از سال ۲۰۱۸ به این سو، جامعه ترکیه را تحت فشار قرار داده است. داده‌های اقتصادی در سال ۲۰۱۸ نشان داد که حداقل حقوق کارمندان دولت در آنکارا ۳۲۸۰ لیر و به‌طور متوسط ۴۷۵۰ لیر، معادل ۸۲۰ یورو، بوده است. نتایج تحقیقات کنفدراسیون اتحادیه‌های کارگری ترکیه در اکتبر ۲۰۱۸ نشان داد که شاخص خط فقر برای یک خانواده چهارنفره، ماهانه بیش از ۶ هزار و ۲۵۲ لیر ترک، معادل هزار یورو یا هزار و ۱۴۵ دلار، بود.

مسئله دیگر، نابرابری درآمدی است که در ترکیه برای دهه‌ها بالا بوده و سهم درآمدی پایین‌ترین پنجک، به‌طور مداوم حدود ۳ تا ۶ درصد بوده است، اما سهم پنجک بالای درآمدی از سال ۱۹۶۳ حداقل ۴۸ درصد یا بیشتر بوده است. داده‌های سال ۲۰۲۳ نشان داد که ۱۰ درصد ثروتمندترین جمعیت ترکیه، ۶۸ درصد از کل ثروت کشور را در اختیار دارند و ۵۰ درصد پایین جمعیت، تنها ۲.۶ درصد را در اختیار دارند. از نظر درآمد، سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین جمعیت از کل درآمد در سال ۲۰۲۳ به ۴۹.۸ درصد افزایش یافت، درحالی‌که سهم ۲۰ درصد فقیرترین جمعیت به ۵.۹ درصد کاهش یافت. ضریب جینی در سال ۲۰۱۶، ۰.۸۳۲ بود که در سال ۲۰۲۲ به ۰.۴۳۳ کاهش یافت که نشان‌دهنده کاهش شکاف درآمدی است (Yesilada, 2025).

طبق رتبه‌بندی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ترکیه، با وجود بهبود جزئی در سال‌های اخیر، دومین توزیع درآمد بد را در بین کشورهای این سازمان داشت. ترکیه همچنین در شاخص تعهد به کاهش نابرابری، در سال ۲۰۲۲، در بین ۳۶ کشور عضو سازمان در رتبه آخر قرار گرفت (Yesilada, 2025). افزایش فقر می‌تواند به افزایش نارضایتی اجتماعی، بی‌ثباتی و تنش‌های اجتماعی منجر شود و بر توان دولت در اجرای سیاست‌های توسعه‌ای تأثیر بگذارد. این موضوع با افزایش نارضایتی‌ها در ترکیه در سال‌های اخیر مرتبط است. از انتخابات سال ۲۰۱۸، با افزایش مشکلات ناشی از فقر، تورم و...، نارضایتی در این کشور نیز بالا رفته است. نتایج یک نظرسنجی از ۱۰ هزار کارمند نشان داد که ۹۹.۴ درصد از افزایش ۳۰ درصدی حقوق و دستمزد در سال ۲۰۲۳ رضایت ندارند و این میزان افزایش را در مقابل نرخ تورم ۸۰ درصدی اندک می‌دانند (Fakheri, 2023).

یک راهکار دولت برای کاهش نرخ فقر، شامل افزایش حمایت اجتماعی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اجتماعی است. سیاست‌های حمایتی در هر دو بخش مصرف و تولید جریان دارد و دولت ترکیه به کسی که بخواهد یک واحد تولیدی راه‌اندازی کند، تا سه سال، علاوه بر زمین رایگان، هزینه‌های آب، برق، گاز، بیمه و مالیاتش را پرداخت می‌کند تا کسب‌وکار نوپا بتواند رشد کند (Ebrahimi, 2020). در مجموع، به نظر می‌رسد شاخص شرایط اجتماعی–اقتصادی، از طریق گسترش فقر و بیکاری و همچنین افزایش هزینه‌ها، تأثیرات منفی بر توسعه اقتصادی ترکیه دارد. این در حالی است که بهبود این شرایط، به همراه کاهش شکاف ثروت و درآمد که به کاهش فقر می‌انجامد، به بهبود کیفیت زندگی، افزایش مصرف و تقاضا و در نهایت، توسعه اقتصادی کمک می‌کند. بنابراین، سیاست‌های اقتصادی ترکیه باید بر کاهش فقر و کاهش شکاف مذکور تمرکز کنند تا به توسعه پایدار و رشد اقتصادی دست یابند.

تأثیر ریسک مصادره سرمایه بر توسعه اقتصادی ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳

دولت ترکیه در دوره حزب عدالت و توسعه به بازتعریف نقش دولت در اقتصاد ترکیه پرداخت و از دخالت مستقیم دولت در تولید و توزیع فاصله گرفت و بر تقویت بخش خصوصی، به‌عنوان موتور اصلی رشد اقتصادی، تأکید کرد. خصوصی‌سازی گسترده شرکت‌های دولتی نه‌تنها

منابع مالی دولت را افزایش داد، بلکه کارایی اقتصادی را نیز بالا برد. این سیاست‌ها، در کنار کاهش مداخلات دولتی در بازارها، زمینه را برای تقویت رقابت و جذب سرمایه‌های خارجی فراهم کرد. علاوه بر بخش خصوصی، بنگاه‌های کوچک و متوسط نیز حائز اهمیت هستند؛ چراکه این بنگاه‌ها، با داشتن مزیت‌هایی چون بهره‌گیری از سرمایه‌های خرد و کمک به نوآوری، می‌توانند نقش مؤثری در افزایش اشتغال، رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا کنند.

در سال ۲۰۲۱، دولت اردوغان بسته اصلاحات اقتصادی را معرفی کرد که هدف آن بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش نقش‌آفرینی بخش خصوصی در اقتصاد بود. این بسته شامل تسهیلات اعتباری به شرکت‌های کوچک و متوسط، معافیت‌های مالیاتی و کاهش بوروکراسی اداری بود. از دید کارشناسان، این اقدامات در راستای تقویت تولید داخلی، اشتغال و صادرات با محوریت بخش خصوصی ارزیابی می‌شود. بنابراین، در چارچوب سیاست‌های اقتصادی دولت اردوغان، اولویت با تقویت بخش خصوصی بوده است. این اقدامات موجب ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و افزایش رفاه نسبی در جامعه شد و توانست حمایت اقشار مختلف، به‌ویژه طبقات متوسط و پایین، را جلب کند. این سیاست‌ها به رشد تولید ناخالص داخلی و افزایش درآمد سرانه منجر شد و ترکیه را به یک بازیگر مهم در اقتصاد بین‌المللی تبدیل کرد (Talei-Hour & Asgarian, 2024).

اهمیت بخش خصوصی برای دولت، نقش ریسک مصادره و عدم بازگشت سود سرمایه، که بخش زیادی از آن خصوصی است، را در ترکیه نشان می‌دهد. بالا بودن این ریسک، تمایل سرمایه‌گذاران خارجی به ورود به بازار را کاهش می‌دهد و این به معنی کاهش منابع مالی، تکنولوژیکی و زیرساختی است که توسعه اقتصادی به آن‌ها نیاز دارد. در گزارش‌های بانک جهانی، ریسک مصادره سرمایه در ترکیه پایین ارزیابی شده است؛ اما در عین حال، وجود ابهام در فرایندهای قانون‌گذاری خطراتی را برای سرمایه‌گذاران دارد (Rasoulinejad & Firouzi, 2022). به همین ترتیب، به نظر می‌رسد نوسان اوضاع اقتصادی از سال ۲۰۱۵، با افزایش ریسک مصادره سرمایه، بر روند توسعه اقتصادی ترکیه مؤثر بوده است. درحالی‌که ترکیه بازده بالقوه‌ای برای سرمایه‌گذاران ارائه می‌دهد، خطرات مرتبط با بازگشت سرمایه شامل کاهش ارزش پول، تورم و سیاست‌های پولی غیرمتعارف است. مهم‌ترین خطرات برای بازگشت سرمایه در طول یک دهه اخیر در ترکیه شامل مسائل زیر است:

کاهش ارزش پول و تورم: لیر ترکیه دوره‌هایی از کاهش ارزش و تورم بالا را تجربه کرده است که می‌تواند ارزش سرمایه‌گذاری‌ها و بازده سرمایه را، به‌ویژه برای سرمایه‌گذاران خارجی، کاهش دهد.

سیاست پولی غیرمتعارف: پایبندی ترکیه به سیاست‌های پولی غیرمتعارف به نوسانات و عدم اطمینان اقتصادی کمک کرده و بر ثبات فضای سرمایه‌گذاری تأثیرگذار است و به‌طور بالقوه بر سهولت بازگرداندن سود تأثیر می‌گذارد.

شوک‌های اقتصادی خارجی: آسیب‌پذیری ترکیه در برابر شوک‌های خارجی، مانند رویدادها و تحولات ژئوپلیتیکی و نوسان نرخ بهره بین‌المللی، پتانسیل تأثیر بر ثبات سرمایه و بازدهی آن را دارد (Haghparast, 2024).

از منظر سوابق تاریخی مصادره سرمایه در ترکیه، می‌توان به مصادره بیش از ۱۱۰۰ شرکت و املاک و مستغلات پس از کودتای ژوئیه ۲۰۱۶، به دلیل روابط ادعایی تروریستی، اشاره کرد. در سال ۲۰۲۳، محدودیت‌ها در مورد خرید املاک کاهش یافت و سرمایه‌گذاران خارجی عموماً قادر به تبدیل سود خود بودند. در همین دوره، دولت مشوق‌های سرمایه‌گذاری‌های سبز، تجدیدپذیر و صنایع را ارائه داد. بازار داخلی بزرگ ترکیه، جمعیت مطلوب، نیروی کار ماهر و موقعیت استراتژیک آن تأثیر مثبتی بر فضای سرمایه‌گذاری دارند. هیچ محدودیتی برای میزان ارز

خارجی که می‌توان به کشور وارد کرد وجود ندارد، اگرچه برای مقادیر خاصی اظهارنامه گمرکی لازم است (Haghparast, 2024). در مجموع، بهبود شرایط سرمایه‌گذاری و کاهش ریسک به جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر و در نتیجه، توسعه اقتصادی پایدار منجر شده است.

تأثیر شاخص فساد بر توسعه اقتصادی ترکیه در سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳

شاخص فساد و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی ترکیه، موضوعی حساس و پیچیده است که می‌تواند جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را شامل شود. بخش مهمی از اقدامات ترکیه در مبارزه با فساد به اصلاح و تصویب قوانین لازم برای حکمرانی خوب اختصاص دارد که در این زمینه، همچون افزایش شفافیت و ارتقای حکمرانی خوب، قانون دسترسی به اطلاعات و قانون تأسیس هیئت اخلاقی برای کارکنان دولت به تصویب رسیده است (Malekmohammadi & Haghnas, 2013).

تأثیر تدابیر دولت ترکیه در مقابله با فساد برای توسعه اقتصادی، بیش از همه در جذب سرمایه‌گذاری خارجی دیده می‌شود. زمانی که سرمایه‌گذاران احساس کنند که هیچ تضمینی برای حقوق خود ندارند یا در صورت ورود به بازار با فساد روبه‌رو خواهند شد، احتمال کمتری برای سرمایه‌گذاری در آن کشور دارند. این در حالی است که محیط کسب‌وکار در ترکیه، به دلیل موقعیت جغرافیایی، اقتصاد روبه‌رشد و حمایت دولتی، به مقصدی جذاب برای کارآفرینی و سرمایه‌گذاری تبدیل شده است.

بهبود ترتیبات مقابله با فساد باعث شده است تا اقتصاد ترکیه در سال‌های اخیر، با وجود چالش‌ها، در زمینه‌های رقابت‌پذیری، موقعیت نسبتاً خوبی را در منطقه و جهان به دست آورد. ترکیه در سال ۲۰۲۳ رتبه ۴۰ را در رقابت‌پذیری در جهان به دست آورد. هدف‌گذاری صادرات ۵۰۰ میلیارد دلاری در سال ۲۰۲۳، نشان‌دهنده تمرکز بر توسعه تجارت بین‌المللی و افزایش رقابت‌پذیری در بازارهای جهانی بوده است. سیاست‌های تجاری و اقتصادی، در کنار مقابله مؤثر با فساد، نقش اصلی را در افزایش رقابت‌پذیری صادرات و جذب سرمایه ایفا کرده‌اند (Haghparast, 2024). در عین حال، تقویت نهادهای قانونی، شفافیت و بهبود فرایندهای اداری از اقداماتی هستند که می‌توانند به کاهش فساد و بهبود فضای کسب‌وکار کمک کنند. در مجموع، شاخص فساد و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی ترکیه، موضوعی پیچیده است که مقابله با آن می‌تواند به افزایش سرمایه‌گذاری و کاهش نابرابری اجتماعی منجر شود.

نتیجه‌گیری

در طول بیش از دو دهه اخیر، با به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه، با نخست‌وزیری و ریاست‌جمهوری رجب طیب اردوغان، سیاست و اقتصاد ترکیه با تغییرات کلی همراه شده است. هدف اصلی در این تحقیق، بررسی تأثیر چهار شاخص ثبات سیاسی، شامل ثبات حکومت، شرایط اجتماعی–اقتصادی، ریسک مصادره سرمایه و فساد، بر توسعه اقتصادی ترکیه در دوره سال‌های ۲۰۰۲–۲۰۲۳ بود. در این دوره، انجام اصلاحات ساختاری و تقلیل نقش دولت به نظارت و رهبری، باعث تقویت روند توسعه در ترکیه شد و زمینه لازم را برای شکل‌گیری و تقویت شرکت‌های بزرگ خصوصی فراهم کرد. ثبات حکومت منجر به تقویت زیرساخت‌ها در ترکیه شد و کارآمدی نهادهای دولتی را بهبود بخشید. ثبات حکومت به تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، پیش‌بینی‌پذیری اقتصادی و ایجاد فضایی مناسب برای اقدامات اقتصادی، از جمله رونق گردشگری، منجر شد. شاخص شرایط اجتماعی و اقتصادی، در قالب برخی از عدم موفقیت‌های دولت ترکیه، بر توسعه اقتصادی تأثیر منفی داشته است. از جمله، نرخ فقر که در سال ۲۰۲۳ به حدود ۱۴ درصد رسید، تأثیر مستقیمی بر مصرف و تقاضا داشت. افزایش چند ده‌درصدی قیمت‌ها و عدم افزایش درآمدها از سال ۲۰۱۸، جامعه ترکیه را تحت فشار قرار داد. افزایش میزان فقر به افزایش نارضایتی اجتماعی، بی‌ثباتی و تنش‌های اجتماعی منجر شده و بر توانایی دولت در اجرای سیاست‌های توسعه‌ای تأثیر گذاشت؛ به‌گونه‌ای‌که از انتخابات سال ۲۰۱۸ به این

سو و با افزایش مشکلات ناشی از فقر، تورم و...، نارضایتی در این کشور نیز بالا رفته است. ریسک مصادره سرمایه در ترکیه، طبق آمارهای جهانی، پایین است، اما چالش‌هایی مانند کاهش ارزش پول، تورم و سیاست‌های پولی غیرمتعارف نیز محتمل است. همچنین مصادره بیش از ۱۱۰۰ شرکت و املاک و مستغلات قابل‌توجه پس از کودتای ژوئیه ۲۰۱۶، نگرانی‌های سرمایه‌گذاران را در مورد حمایت از مالکیت خصوصی افزایش داده است. در شاخص فساد، هرچند دولت ترکیه راه درازی تا مقابله متناسب با فساد در این کشور در پیش دارد، تدابیر دولت برای بهبود سیاست‌های مقابله با فساد، بیش از همه، خود را در افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی، که از پایه‌های اصلی توسعه اقتصادی است، نشان داده است.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافعی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

EXTENDED SUMMARY

Political stability and economic development are deeply interconnected, because the institutionalization of political authority, predictability of governmental behavior, continuity of public policies, and effectiveness of administrative institutions influence investment, production, trade, employment, and public welfare. Political instability, by contrast, increases uncertainty, weakens institutional performance, raises transaction costs, discourages domestic and foreign investment, and limits governments' ability to design and implement coherent economic policies (Aisen & Veiga, 2011; Golkhandan & Mohammadian, 2023). Turkey provides an important case for examining this relationship because the Justice and Development Party's rise to power in 2002 initiated extensive changes in the country's political institutions, economic governance, and development strategy. During this period, successive governments promoted fiscal discipline, privatization, export expansion, foreign investment, infrastructure development, and a stronger role for the private sector, while also experiencing increasing presidential centralization, social polarization, currency depreciation, inflation, inequality, and institutional concerns. Turkey's development strategy after 2002 was largely based on expanding private-sector activity, increasing competition, encouraging exports, attracting foreign capital, enhancing productivity, and adopting new technologies (Keshishian & Soheili, 2019; Sanaei & Saremi, 2018). These policies contributed to substantial economic growth, infrastructure expansion, export development, and tourism revenues, although the sustainability and social inclusiveness of this growth remained contested. Accordingly, the present study examines the effects of four components of political stability—government stability, socioeconomic conditions, the risk of expropriation and non-repatriation of investment returns, and corruption—on Turkey's economic development between 2002 and 2023.

The primary objective of this study was to explain how the selected components of political stability affected Turkey's economic development during the Justice and Development Party era. The main research question asked how government stability, socioeconomic conditions, the risk of capital expropriation and restrictions on the repatriation of investment profits, and corruption influenced Turkey's economic performance between 2002 and 2023. The study was based on the assumption

that political stability supports economic development by reducing uncertainty, protecting property rights, increasing investor confidence, strengthening administrative capacity, and maintaining continuity in economic laws, policies, and strategies. Political stability was conceptualized with reference to the International Country Risk Guide framework, which evaluates political risk through indicators related to governmental continuity, social and economic pressures, investment risk, corruption, internal conflict, and institutional effectiveness (Golkhandan & Mohammadian, 2023). Government stability refers to the ability of a government to remain in office, implement its declared programs, maintain legislative support, and preserve public legitimacy. Socioeconomic conditions include poverty, unemployment, consumer confidence, income distribution, and other pressures capable of generating social dissatisfaction. Expropriation and profit-repatriation risk concerns the security of investments, contract durability, property protection, payment delays, currency conversion, and investors' ability to transfer profits. Corruption refers to the misuse of public authority, administrative opacity, favoritism, and institutional practices that distort markets and reduce governmental efficiency. Economic development was understood not merely as growth in aggregate output, but as a multidimensional process involving higher income, institutional improvement, structural transformation, social welfare, education, health, and more effective allocation of economic resources (Addison, 2008; Mousavi Jahromi, 2012).

This research employed a descriptive–analytical method and examined Turkey's political and economic developments during the 2002–2023 period through qualitative analysis of scholarly studies, institutional reports, statistical information, governmental documents, and comparative political-economy literature. The analytical framework was organized around the four selected components of political stability and their direct and indirect effects on economic development. The study first reviewed the historical trajectory of Turkey's economy under the Justice and Development Party, including fiscal reforms, privatization, export promotion, inflation management, foreign direct investment, tourism, and infrastructure development. It then assessed the stability of government institutions, socioeconomic pressures, investment-security conditions, and anticorruption arrangements. Particular attention was paid to the political consequences of the transition from a parliamentary to a presidential system, the increasing concentration of executive authority, the failed coup attempt of July 2016, changes in public confidence, and the relationship between political continuity and economic policymaking. Previous research on Turkey indicates that structural reforms, integration into the global economy, and the strengthening of private-sector activity contributed to economic growth and international economic integration (Karagol, 2013; Keshishian & Soheili, 2019). At the same time, studies of political instability emphasize that uncertainty can reduce productivity growth, obstruct physical and human capital accumulation, and weaken economic-policy implementation (Aisen & Veiga, 2011). Therefore, the analysis did not treat political stability as an inherently positive or uniform phenomenon; instead, it distinguished between governmental continuity that promotes predictable economic governance and excessive concentration of authority that may weaken accountability, transparency, legal certainty, and institutional checks and balances (Apaydin, 2024; Bertelsmann, 2025).

The findings indicate that government stability had a generally positive effect on Turkey's economic development by increasing policy continuity, facilitating large-scale infrastructure investment, strengthening the private sector, expanding exports, and improving Turkey's capacity to attract foreign capital. The establishment of relatively durable governments after 2002 reduced the instability associated with earlier coalition periods and enabled the implementation of medium- and long-term economic programs. Fiscal discipline, restructuring of state-owned enterprises, tax

reforms, privatization, and support for private investment helped improve macroeconomic performance during the first decade of Justice and Development Party rule (Karagol, 2013; Mosallanejad & Akbari, 2012). The government's emphasis on transportation, energy, telecommunications, urban development, and social infrastructure also improved the operational environment for firms and reinforced Turkey's position as a commercial bridge between Europe, Asia, and the Middle East (Haghparast, 2024). Political and administrative continuity additionally supported tourism development, which became an increasingly significant source of foreign-exchange earnings; by 2023, Turkey had received more than 49 million foreign visitors and generated more than USD 54 billion in tourism revenues (Ertai, 2025). Nevertheless, the findings also show that the consolidation of executive authority following the 2017 constitutional reforms generated concerns regarding parliamentary marginalization, judicial independence, political polarization, and declining public trust. Although centralization may accelerate decision-making, it can also weaken institutional accountability and increase the risk of discretionary intervention in economic affairs (Bertelsmann, 2025). Thus, government stability contributed to economic development primarily when it was accompanied by predictable rules, functioning institutions, property protection, and credible policymaking, rather than merely by the concentration or durability of political power.

Socioeconomic conditions had a mixed and increasingly adverse effect on Turkey's economic development. Rapid growth and rising income during parts of the 2002–2023 period contributed to poverty reduction and expanded consumption, yet unemployment, inflation, currency depreciation, and persistent wealth inequality weakened the social foundations of political stability. The concentration of wealth and income remained substantial, with the richest segments controlling a disproportionately large share of national resources, while the poorest groups benefited much less from aggregate growth (Yesilada, 2025). Rising living costs and insufficient wage adjustments intensified dissatisfaction, particularly after 2018, when inflation and exchange-rate instability reduced purchasing power; evidence of widespread dissatisfaction with wage increases illustrates the social consequences of these pressures (Fakheri, 2023). Government support for producers, including land, utilities, insurance, and tax incentives, contributed to entrepreneurship and productive investment, but such measures could not fully offset structural poverty and inequality (Ebrahimi, 2020). Regarding investment security, Turkey generally maintained a relatively open foreign-investment regime, a large domestic market, a skilled labor force, and a strategic geographic position. These factors helped the country attract substantial foreign direct investment and increase the number of internationally financed firms (Rasoulinejad & Firouzi, 2022). However, currency volatility, unconventional monetary policies, legal opacity, and the post-2016 confiscation of numerous companies and properties raised concerns about property rights and governmental discretion. In relation to corruption, Turkey adopted legislation on access to information, public-sector ethics, transparency, and asset disclosure, and these reforms supported foreign-investment attraction and business confidence (Malekmohammadi & Haghnas, 2013). Nevertheless, weaknesses in enforcement, public procurement, institutional independence, and disclosure mechanisms limited the effectiveness of anticorruption policies, demonstrating that formal legislation alone cannot ensure transparent and accountable governance.

The study concludes that political stability played a significant but multidimensional role in Turkey's economic development between 2002 and 2023. Government continuity and the implementation of coherent economic strategies contributed to infrastructure development, private-sector expansion, export growth, tourism revenues, foreign investment, and greater integration into the global

economy. The reduction of prolonged governmental instability enabled policymakers to pursue structural reforms and development programs with greater continuity. However, political stability did not automatically produce balanced or sustainable economic development. Its positive effects depended on institutional effectiveness, predictable legislation, property-rights protection, transparency, public accountability, and the equitable distribution of economic opportunities. Socioeconomic pressures, particularly inflation, unemployment, poverty, declining purchasing power, and unequal income and wealth distribution, weakened the social foundations of development and increased public dissatisfaction. Although the risk of complete expropriation remained relatively low, legal ambiguity, currency instability, and discretionary state intervention created concerns for investors and affected confidence in the long-term security of investments. Anticorruption reforms improved parts of the legal and administrative framework, but deficiencies in implementation and oversight continued to constrain their effectiveness. Overall, the hypothesis of the study was supported: political stability promoted Turkey's economic development through investment expansion, policy continuity, institutional capacity, and economic predictability. Nevertheless, the Turkish experience also demonstrates that durable development requires more than governmental stability; it requires inclusive socioeconomic policies, effective checks and balances, legal certainty, transparent institutions, protection of private ownership, and sustained efforts to reduce corruption, inequality, unemployment, and poverty.

References

Addison, T. (2008). Development. In *Issues in the Third World: Politics in the Developing World*. Qomes Publishing.

Aisen, A., & Veiga, F. (2011). *How Does Political Instability Affect Economic Growth?* (Imf Working Paper, Issue.

Apaydin, F. (2024). Repression and Growth in the Periphery of Europe: The Politics of a Changing Growth Regime in Turkey. *Competition & Change*.

Arslan, H., & Duran, H. (2021). Social Capital and Regional Development in Turkey. *Regional Science Policy & Practice*, *13*(3).

Aydin, M. (2022). The Impacts of Political Stability, Renewable Energy Consumption, and Economic Growth on Tourism in Turkey: New Evidence from a Fourier Bootstrap ARDL Approach. *Renewable Energy*, *190*.

Bertelsmann, S. (2025). Turkey Country Report 2024. https://bti-project.org/en/reports/country-report/TUR

Ebrahimi, J. (2020). How Does the Turkish Government Support Producers? https://snn.ir/fa/news/816818/

Ertai, G. (2025). Turkey Ended 2023 with Record Tourism Figures. https://barysmedia.com/en/t-rkija-2023-zhyldy-rekordty-turizm-k-rsetkishterimen-aja-tady

Fakheri, H. (2023). Severe Dissatisfaction in Turkey over a 30 Percent Wage Increase. https://www.irna.ir/news/85012878/

Golkhandan, A., & Mohammadian, S. (2023). The Impact of Political Instability Indicators on Economic Growth in Mesopotamian Countries. *Quarterly Journal of Mesopotamian Political Studies*, *2*(3).

Haghparast, H. (2024). Twenty Points on Turkey's Economy and Trade. https://civilica.com/note/618/

Karagol, E. (2013). The Turkish Economy During the Justice and Development Party Decade. *Insight Turkey*.

Keshishian, G., & Soheili, S. (2019). The Effects of Government Policy on Turkey's Economic Development and Integration into the Global Economy, 1990–2017. *World Politics Quarterly*, *8*(1).

Malekmohammadi, H., & Haghnas, M. J. (2013). Anticorruption Policymaking in the Islamic Republic of Iran and a Proposed Optimal Model: A Comparative Study of Turkey and Pakistan. *Politics Quarterly*, *43*(1).

Mosallanejad, A., & Akbari, S. (2012). The Role of the State in Turkey's Economic Development over the Past Three Decades. *Quarterly Journal of Social Development of Iran*(2).

Mousavi Jahromi, Y. (2012). *Economic Development and Planning*. Payam Noor University Press.

Parlar, D. (2019). *Turkey's Political Economy in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.

Rasoulinejad, E., & Firouzi, Z. S. (2022). The Political Economy of Turkey During the Justice and Development Party Era, 2002–2022. *Quarterly Journal of National Interests Studies*, *7*(28).

Sanaei, A., & Saremi, M. (2018). The Role of Economic Policymaking in Turkey's Political Stability After 2002. *Quarterly Journal of International Relations Studies*, *11*(42).

Talei-Hour, R., & Asgarian, F. (2024). The Role of Economic Policies in Consolidating Political Power: The Case of Turkey. *West Asia Quarterly*, *2*(3).

Weerachai, S. (2024). *Political Stability as a Driver of Economic Development: Empirical Evidence from Southeast Asia and Thailand*

Yesilada, A. (2025). Wealth Inequality Deepens in Turkey as the Rich Grow Richer. https://www.paturkey.com/news/2025/wealth-inequality-deepens-in-turkey-as-the-rich-grow-richer-20486/

Zolfaghari, V. (2021). The Political Economy of Development and Democracy in Turkey During the Turgut Özal Era, 1983–1993. *Biannual Journal of Applied and Fundamental Studies of the Islamic World*(9).